

ಬುದ್ಧ ಪೂರ್ಣಿಮೆ

ಧ್ಯಾನಮುದ್ರೆ, ಅಭಯಮುದ್ರೆ, ಧರ್ಮಚಕ್ರ ಮುದ್ರೆ, ಬೋಧಾಯನ ಮುದ್ರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಬುದ್ಧ ರಾಜಕುಮಾರನಾಗಿದ್ದರೂ ಅವನನ್ನು ಆಭರಣಗಳಿಂದ ಆಲಂಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆತನನ್ನು ಓರ್ವ ಸನ್ಯಾಸಿಯಂತೆ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರಿಂದ ರಾಜಯೋಗ್ಯ ಉಡುಪನ್ನೂ ಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ರುಮಾಲು ಅಥವಾ ಕಿರೀಟ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮೊದಲು ಆತ ರಾಜಕುಮಾರನಾಗಿದ್ದುದರ ಕುರುಹಾಗಿ ಆಭರಣಗಳ ಭಾರಕ್ಕೆ ಇಳಿಬಿದ್ದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದವರು ಮೊದಲಿಗೆ ಮೌರ್ಯರು. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನು ಗಾಂಧಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಿದವರೂ ಅವರೇ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ 3ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ 2ನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೂ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಮೌರ್ಯರು ಅಶೋಕನ ಅವಸಾನದವರೆಗೂ ಬುದ್ಧನಿಗಾಗಿ ಹಲವಾರು ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಲಗುಬಗಿಯಿಂದ ಬೆಳೆದ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿಯು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ 2ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದಿಂದ ವಲಸೆ ಬಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ಆರಂಭಿಸಿದ ಕುಶಾನರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಒಂದಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡಿತು.

ಕುಶಾನರಂದರೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗದ ಗುಂಪು. ಅವರ ದೇಹವೂ ಒರಟು. ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಕುಶಾನರೂ ಬುದ್ಧನ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದರು. ಆದರೆ ಬುದ್ಧನ ನಿಲುವು ಕುಶಾನ ರಾಜರ ದೈಹಿಕ ಚಹರೆಗಳನ್ನು ಹೋಲತೊಡಗಿತು. ಕುಶಾನರ ಕಾಲದ ಬುದ್ಧನ ಕಂಡರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ರಾಜರ, ಅದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕನಿಷ್ಠನ ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಶಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಮಥುರಾ ಶೈಲಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಗಾಂಧಾರವು ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿತು. ಎರಡೂ ಭುಜಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದ ಉಡುಪು ಒಂದು ಭುಜಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಭುಜ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿತು. ಬದಲಾವಣೆಯ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಕೂದಲು ಸುರುಳಿಸುರುಳಿಯಾಯಿತು, ದೈಹಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಭಾರತೀಯವಾದವು.

ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕುಶಾನರಿಂದ ಮಥುರಾ ಶೈಲಿ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾ ನದಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿ ನದಿಯವರೆಗಿನ ಭೂ ಭಾಗದಲ್ಲಿ (ಇಂದಿನ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ) ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಾತವಾಹನರು 'ಅಮರಾವತಿ' ಎಂಬ ಹೊಸತೊಂದು ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದರು. ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಮೌರ್ಯ ದೊರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಆಕ್ರಮಣಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಶಾತವಾಹನರು ಅಲ್ಲಿನ ಗಾಂಧಾರ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಬುದ್ಧನ ಕೆತ್ತನೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಸ್ತೂಪ, ವಿಹಾರಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಪಲ್ಲವರ ಉಚ್ಛ್ರಾಯದೊಡನೆ ಶಾತವಾಹನರೂ ಅವರೊಡನೆ ಅಮರಾವತಿ ಕಲೆಯೂ ನೇಪಥ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿದವು.

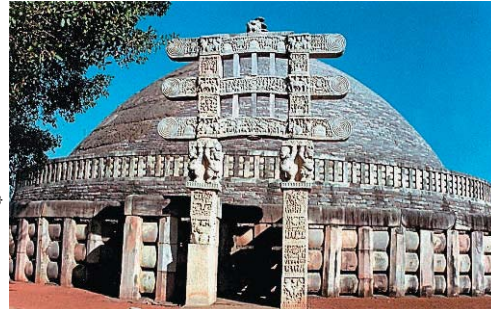
ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಮೂಲ ಸೆಲೆ?

ಭಾರತ ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ತೆರೆದುಕೊಂಡಿತು. ವಾಣಿಜ್ಯ ವಹಿವಾಟುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವೂ ನೆರೆಯ ಟಿಬೆಟ್, ಚೀನಾ, ಜಪಾನ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯಾಗಳಿಗೆ ಹರಡಿತು. ಬೋಧಿವೃಕ್ಷ ಧರ್ಮಚಕ್ರ, ಅಭಯ ಮುದ್ರೆಯಂತಹ ಸಂಕೇತಗಳು ಮತ್ತು ಮಡಿಕೆಯಾದ ವಸ್ತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಗಾಂಧಾರದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು ಸ್ಥಳೀಯ ಅಂಶಗಳೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಳೈಸಿದವು. ಇತ್ತ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೂಣರ ಆಕ್ರಮಣದೊಂದಿಗೆ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವು ನೆಲೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿತು. ಆದರೆ ಜೊತೆಗೆ ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಯು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯವೇ ಆದ ಹಲವಾರು ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದವು.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ ಮಥುರಾ ಮತ್ತು ಅಮರಾವತಿ ಕಲೆಯು ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ 3ನೇ ಶತಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಶೈಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರೇರಣೆಯಾಯಿತು. ಪಲ್ಲವ, ಚೋಳ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ಹೊಯ್ಸಳ ಮೊದಲಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರ ಕಲೆಯ ಎಳೆಗಳೂ, ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಇವೆ.

ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತ ಬುದ್ಧ

ಗಾಂಧಾರ ಕಲೆಯಲ್ಲಿನ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಕುಳಿತ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮತ್ತು ಅತ್ಯದ್ಭುತ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಬಂಧನದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ಬುದ್ಧ ಸತ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ದೀರ್ಘಕಾಲ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ದೇಹ ಕೃಶವಾಗಿ, ಸುಕ್ಕುಗಟ್ಟಿ ಮೂಳೆಗಳೆಲ್ಲ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಗುಳಿಬಿದ್ದ ಕಣ್ಣು, ಜಟಿ, ದೇಹದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ತೋರಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಗಡ್ಡ. ದೇಹದ ಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆ ನೆಪಮಾತ್ರಕ್ಕಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಗವೆಲ್ಲ ಅನಾವರಣಗೊಂಡಿದೆ. ತೆರೆದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇಹದ ಮೂಳೆಗಳು,

13
12
10
9

ರಕ್ತನಾಳಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಬುದ್ಧನ ಇಂತಹ ಶಿಲ್ಪ ಇದೊಂದೆ ಅಂತೆ! ಈಗ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಅಾಹೋರ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿರುವ ಇದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಆಸ್ತಿ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನವು ಈ ವಿಗ್ರಹದ ಚಿತ್ರವನ್ನುಳ್ಳ ಏಳು ರೂಪಾಯಿ ಮುಖಬೆಲೆಯ ಅಂಚೆ ಚೀಟಿಯೊಂದನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಬಾಮಿಯಾನ್ ಬುದ್ಧ

ಅಫ್ಘಾನಿಸ್ತಾನದ ಬಾಮಿಯಾನ್‌ನಲ್ಲಿದ್ದ ಬುದ್ಧ ಗಾಂಧಾರದ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹೋನ್ನತ ಉದಾಹರಣೆ. ದೊಡ್ಡದಾದ ಬಂಡೆಯೊಂದನ್ನು ಕೊರೆದು ಕೆತ್ತಿದ್ದ, ನಿಂತಿರುವ ಭಂಗಿಯ ಬುದ್ಧನ ಈ ಗ್ರಹ 53 ಮೀಟರ್ ಎತ್ತರದಾಗಿದ್ದು, ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರದ ನಿಂತಿರುವ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 2001ರಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಈ ಅಪರೂಪದ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಧ್ವಂಸ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಜಗತ್ತಿನ ಅಪರೂಪದ ಸ್ಮಾರಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಬಾಮಿಯಾನ್ ಬುದ್ಧ ಧ್ವಂಸಗೊಂಡ ದಿನ ಎಲ್ಲ ಕಲಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಕಣ್ಮೀರಿಟ್ಟರು!